תורה אור

ולא *הקדשות בכל אלו: כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים חייב ליתן לו כו': *אמר עולא דבר תורה בנו פדוי [לכשיתן] (א) מ"ט אין בנו פדוי גזירה שמא יאמרו פודין בשטר א] תני תנא קמיה דרב נחמן בנו פדוי לכשיתן א"ל רב נחמן זו דברי רבי יוסי ברבי יהודה סתימתא ואמרי לה זו דברי רבי אלעזר ברבי שמעון סתימתא אבל חכמים אומרים אין בנו פדוי ז והלכתא אין בנו פדוי: לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי: תנינא להא דת"ר ז נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא בזה אחר זה יצא נטלו ב] והחזירו לו יצא וכך היה מנהגו של רבי טרפון שהיה נוטל ומחזיר וכששמעו חכמים בדבר אמרו קיים זה הלכה זו הלכה זו ותו לא אלא קיים זה אף הלכה זו רבי חנינא הוה רגיל ושקיל ומהדר חזייה להההוא גברא דהוה קא אזיל ואתי קמיה אמר ליה לא גמרת ויהיבת מידעם *ביש ז הילכך אין (ב) בנו פדוי: המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו: מנלן א"ר שמעון בן לקיש אתיא ערך ערך מערכין רב דימי א"ר יונתן °וכל בכור בניך שמות לד תפדה ולא יראו פני ריקם ויליף ריקם ריקם מעולת ראייה מה עולת ראייה חייב באחריותו אף פדיון הבן חייב באחריותו מתקיף לה רב פפא קרא לקרא אלא א"ר פפא הא כדקתני טעמא °יהיה לך אך פדה תפדה במדבר יח וכי איתמר דריש לקיש ארישא איתמר *מת לאחר שלשים יום אע"פ שלא נתן יתן מנא לן א"ר שמעון בן לקיש אתיא ערך ערך מערכין רב דימי א"ר יונתן וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם מה להלן יורשין חייבין אף כאן יורשין חייבין:

מתני' *ה הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם ואינו נוטל (ג) ז בשבח ולא *בראוי כבמוחזק ולא

ולא הקדשות נפדין בכל אלו. בעבדים שטרות וקרקעות והתם נפקא לן מקראי בתורת כהנים בפרשת ערכין*: **שמא יאמרו פודין בשטרות**. אפי' אין נותנין כלום אי נמי בשטר שיש לו על חבירו: **בנו פדוי לכשיתן**. שהרי נתן הפדיון: **בבת אחת**. שהניח לפני כולן חמש סלעים והלך לו: **בזה אחר זה**. ג] ולכהן *אחר הכי תניא ליה בתוספתא יצא: **נטלן**. הכהן והחזירן לו יצא: **ר' טרפון**. כהן היה: **ר' חנינא**. כהן היה: **אזיל** ד] (ד) **ויהיב קמיה**. כדי שיראנו מהלך ובא לפניו ויחזיר לו חמש סלעים שנתן *בנו: **א"ל לא גמרת** ה] **ונתת**. נתינה גמורה אלא כדי שאחזירם לך: **מידעם ביש עבדת**. דבר רע עשית הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם ו] לשון אחר אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי: **מנלן**. דחייב באחריותו ואע"ג דקא נסיב קרא במתניתין קבעי מנלן ולקמן פריך ליה רב פפא: **אתיא ערך ערך**. כתיב הכא בבכור (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה בערכך מה ערכין חייב באחריותן עד שיבאו לידי גזבר כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (דף קלט.) ונתן את הערכך ביום ההוא וגו' (ויקרא כז) חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר: **מה עולת ראייה חייב באחריותה**. דהא חובה היא עליה דלא גרעה ז] היא מנדר שאם מתה או נגנבה חייב באחריותה דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי ועוד דכתיב (שמות כג) לא יראו פני ריקם ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה אשתכח דאיתחזי ריקם בעזרה אבל מלא יראו ח] (ה) דבכור לא הוה שמעינן דהואיל לאו פנים ממש קאמר דהא לאו בעזרה מייתי לה דלכהן יהיב ליה והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה: **קרא לקרא**. קרא צריך לאתויי לסיועי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב לה: **מנלן**. דחייב לתת לאחר מיתה: **ערך ערך מערכין**. דאמר במסכת ערכין (דף כ.) אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשים אמר ערך פלוני עלי ומת על הנודר ליתן ומקרא יליף במסכת ערכין ובתורת כהנים יכול אם אמר ערך פלוני עלי ומת יהא פטור ת"ל יעריכנו אפילו מת והכי נמי כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו: **מה עולת ראייה יורשין חייבין**. ט] דעולת חובה היא ה"נ כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו וגבי עולת חובה תנן *האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה: **אף כאן יורשין חייבים**. לאחר מיתת האב והבן דהוו מחוייבים ומתו: **מתני' בנכסי האם**. נכסי מלוג: **בשבח**. אם השביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו אין הבכור נוטל פי שנים בשבח אלא שמין י] (ו) מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן והבכור שנטל ב' חלקים בקרקעות יתן מעות יא] לפי השוה שבח חלק השני שנטל בשביל הבכורה ואותן מעות יחלקו בין כולם: **בראוי**. בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אבל ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן אין הבכור נוטל (ז) פי שנים בהן:

ולא

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן. לכאורה משמע כר"ש הטעה (כתובות דף קא:) דליתא לדעולא אלא לר"ש לקיש ויש *ליישב דאיתא אפי' לר' יוחנן: **אבל** חכמים אומרים אין בנו פדוי. תימה דמתני' יב] נמי קתני חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי ויש לדחות יג] *דאמר אינו פדוי עד שיתן לו ואתי מתניתין לאשמועי' דאפילו זקפם עליו במלוה לא הוי כאילו קבלם הכהן וחזר והלוה לו ואם מחלם הכהן אינו פדוי עד שיתן: **אמר** ליה לא גמרת ויהבת מידעם ביש עבדת. יש לפרש מידעם לשון מאומה דמתרגמינן מידעם כלומר לא גמרת ויהבת מידעם ועוד יש לפרש כן מידעם ביש עבדת כלומר דבר רע עבדת יד] דמתרגמי' דבר רע (מלכים ב ד) כל מידעם ביש ויש ספרים דלא כתוב בהו עבדת אלא מידעם ביש ותו לא כלומר דבר רע הוא טו] כלומר דין עסק ביש: **הלכך** אין בנו פדוי. תימה מ"ש ממתנה על מנת להחזיר דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ו:) דבנו פדוי דמסיק בכולהו קני טז] וי"ל דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה דאסרינן התם לעשות יז] מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות כדנפקא לן לעיל בפ' עד כמה (דף כו:) משום שנאמר שחתם (את) ברית הלוי ואע"פ שאותו שהם נתן לו יח] כפירש על מנת שיחזירו לו [כיון] דאיכא היכירא למילתא ואין זה דברים שבלב כמו זבין ולא אצטריכא ליה לזוזי בפ' אלמנה (בכתובות דף צז.) ומיהו קשה תימה דכיון שהיו ר' טרפון ור' חנינא מחזירין כל שעה נמצאו משחיתים ברית הלוי שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שהם רגילים להחזיר וי"ל יט] שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו ולא קרינא ביה שחתם ברית הלוי כ] דמה לנו במה שיחזיר לו אח"כ וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים ולא לאותם שהיו דומים להם לעשירים: **ולא** בראוי כבמוחזק ולא האשה בכתובתה. בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכה:) פסקינן הלכתא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו כא] מעות בין שלא גבו מעות ומתוך כך נראה דאינו גובה כתובה במלוה כדתנן הכא כב] אין לה בראוי *אבל רבי פירש דאע"פ שהורע כח הבעל ובכור לענין מלוה דחשבינן ליה לגבייהו ראוי לגבי כתובת אשה מיהא חשיבא מוחזקת ואשה גובה כתובתה ממלוה כדתנן בכתובות בהכותב (דף פד.) מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים ר"ט אומר ינתנו לכושל שבהן ר"ע אומר ינתן ליורשים שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה אלמא אפילו לר"ע אם לא שצריכה שבועה היתה כג] גובה אבל לפי שצריכה שבועה גובין היורשין ושוב לא תגבה האשה מהן דהוו להו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי ואם גבו קרקע בחובת אביהם היא חוזרת וגובה אותם מהם בשבועה כדין בעל חוב או אם פטרה מן השבועה גובה כד] *מלוה ולא משום דלדידהו הוי מלוה ראוי דהא לא משתמע התם שום חכם להעמידה כרבי דוקא אלא משמע דליכא מאן דפליגי אלא כ"ע בין לרבי בין לרבנן אית להו דמלוה מוחזקת היא לגבי כתובת אלמנה ואפילו לרבנן כה] דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה כלל אפילו מחיים נראה מתוך המשנה זו דהכותב שהם מודים *דמלוין דיתמי משתעבדי לכתובה דהא ליכא למימר דר"מ היא ולהכי אית ליה להאי משנה דשייכא כתובת אשה במלוה אע"ג דהוי מטלטלי דיתמי חדא שר"ת מפרש שאפילו לר' מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה אלא מטלטלי דיבם דוקא דעליה קאי בפרק האשה שנפלו (כתובות דף פא: ושם ד"ה ר"מ) דלא כו] מסתברא שיפה ר"מ כתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מבעל חוב איפכא מדרבנן שמגרעים כחה יותר מבעל חוב שלא לגבות ממטלטלי אפי' מיניה כדמשמע בפרק האומר בקדושין (דף סה:) גבי שנים שבאו ממה"י ואשה וחבילה עמהם כו' והאיך דגבי ממטלטלי דנפלו קמי יבם במתני' דהאשה שנפלו (כתובות ד' פ:) היינו משום דיבם במקום בעל קאי וחשיב בהכי כמו מיניה כיון דאגידה ביה מחמת נשואי הבעל ונראה דברי ר"ת דאל"כ שיהא יבם כז] א) מיניה מנלן לרבנן דר"מ דלא משתעבדי מטלטלי לכתובה אפילו מיניה ועוד דא"כ איך יתנו ליורשים שכולם צריכין שבועה ולא היורשין גם כשיתנו ליורשין תגבה האשה מהם כיון שתאמר דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה סבירא ליה ועוד תיקשי כתובת אשה אבל ב"ח מאי איכא למימר הא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב"ח אלא על כרחין משום דמלוה איכא ביד היורשין יפה כח אשה וב"ח טפי ממטלטלי שהם ביד היתומים ותרי חומרי בכתובה לא שייכי הכא כדפרישית בסוף האשה שנפלו (שם דף פב.) דהא חומרא דר' מאיר איכא כאן כדפרישית דהוציל והמלוה ביד אחרים לא הויא ממטלטלי ב) דיתמי ג) ואם כן כח] חומרא דרבי

נתן

א) כמו מיניה מנלן לרבנן דר"מ [illegible]

נא א מיי' פ"ט מהל' ערכין הל"ו:

[עיין בתוס' (קדושין) (כתובות) מה שיש להשיב]

דלאחר דר"ס [illegible] אינו פדוי עד שיתן לו צ"ק

נב ב מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה יח טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ד:

נג ג מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' ו:

נד ד מיי' שם הל"ח טוש"ע שם סעיף ח:

נה ה מיי' פ"ב מהל' נחלות הלכה א ח טוש"ע ח"מ סי' רעח סעי' א:

נו ו מיי' שם פ"ג הלכה ד טוש"ע שם סעי' ו:

נז ז מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"מ אין בנו כו': (ב) שם הילכך אין בנך פדוי: (ג) שם במשנה ואינו נוטל [illegible]: (ד) רש"י ד"ה אזיל ואתי קמיה וכו' [illegible]: (ה) ד"ה מה שלא [illegible]: (ו) ד"ה בשבח וכו' [illegible] מה שהיו שוין: (ז) ד"ה בראוי וכו' [illegible] פי שנים הס"ד:

[ב"ב קכב. קכו. קכב: קכה:]

נ"ל אבל שם פירשו דלעיל כו' צ"ק

[illegible] שהוא ביד אחרים [illegible] מלוה [illegible] צ"ק

[נ"ל דמלוה]

שיטה מקובצת

א] בשטר כו' אמר רב ששת בנו פדוי לכשיתן תני: ב] נטלו והחזירו לו: ג] זה שחלק להן [illegible] נמחק: ד] אזיל ואתא קמיה: ה] גמרת ויהבת נתינה: ו] אחזירם לך ל"א: ז] נראה מדבר דתנן מת או נגנב

[ועי' היטב רש"י ותוס' קדושין כט: ד"ה שמא אין פודין וכו']

נ"ל אחד נ"ב

[כתובות קב.]

נ"ל לפדיון בנו

ולפי גירסת רש"י ותוס' גרסינן ביש עבדות

רבינו גרשום

כללי ופרטי גבי בכור אמר רבינא סברי לה כדאמרי במערבא כל מקום כו': איכא לא הקדשות נפדין בכל אלו בעבדים ובקרקעות ובשטרות משום דכתיב בהקדשות כסף דכתיב ונתן את הכסף וקם לו: תנינא להא. במתניתא דאם רצה הכהן ליתן לו דרשאי דקתני בברייתא נטלו והחזירו לו [illegible] דהלכה היא כן [illegible]: נתנו לה' סלעין לעשרה כהנים [illegible] בבת אחת יצא שהרי נתן ה' סלעים כולן: אף ר' טרפון כהן היה: קיים הלכה זו [illegible] להחזיר: חזייה לההוא גברא. דיהיב ה' סלעין לרבי חנינא כהן היה והוה קא אזיל ההוא גברא ואתי. כלומר שהיה רוצה שיחזירם לו ר' חנינא: א"ל. ר' חנינא [illegible] דלא גמרת בדעתך ויהבת לי מידעם אלא ע"מ שאחזירם לך הילכך אם אחזירם לך לא הוי בנך פדוי [illegible]: המפריש פדיון בנו ואבד. קודם שבא ליד כהן חייב באחריותו [illegible] אך פדה תפדה [illegible]: אתיא ערך ערך מערכין. כתיב הכא ופדויו מבן חדש תפדה בערכך וכתיב בערכין [illegible]

[illegible]

ולא האשה [א]בכתובתה [ב]ולא הבנות במזונותיהן [ג]ולא (את) *היבם וכולם אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק: **גמ'** מ"ט *אמר קרא °ולו משפט הבכורה משפט הבכורה לאיש ואין משפט הבכורה לאשה ואינו נוטל בשבח דכתיב °בכל אשר ימצא לו ולא בראוי כבמוחזק דכתיב בכל אשר ימצא לו ולא האשה בכתובתה איני והאמר שמואל *בעל חוב גובה את השבח א"ר אבא *מקולי כתובה שנו כאן: ולא הבנות במזונותיהן: מ"ט תנאי כתובה ככתובה דמי: ולא (את) היבם: מ"ט בכור קרייה רחמנא אמר אביי ל"ש אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום אבל א] דבין יבום לחלוקה שקיל מ"ט °יקום על שם אחיו המת אמר רחמנא והרי קם רבא אמר אפי' ב] דבין יבום לחלוקה נמי לא שקיל מ"ט כבכור מה בכור אין לו קודם חלוקה אף יבם נמי אין לו קודם חלוקה: וכולם אין נוטלין בשבח:

לאיתויי

תורה אור

דברים כא

שם

שם כה

ולא האשה בכתובתה. לא בשבח שהשביחו אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובה ואח"כ השביחו אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין ולא בראוי כבמוחזק: **ולא הבנות.** שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים אינה ניזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין לא בשבח ולא בראוי: **ולא היבם.** שנוטל פי שנים חלקו וחלק המת שייבם את אשתו אינו נוטל [בחלק] אחיו לא בשבח ולא בראוי: **וכולן אין נוטלים כו'.** מפרש בגמ' אמאי נקיט ליה: **גמ' כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה.** משמע דאדידיה קאי כלומר בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו: **לו.** לאב בשעת מיתה: **בעל חוב.** שהלוה לחבירו מעות ומכר לוה הנכסים והשביחום לקוחות טורף בעל חוב הגוף והשבח והך אשה נמי בעלת חוב היא: **מקולי כתובה.** זה אחד מקולי כתובה: **בכור קרייה רחמנא.** והיה הבכור אשר תלד ומוקמינן ביבמות (דף כד.) דביבם מיירי וקאמר רחמנא דמלוה* ג] לייבם בגדול: **יקום על שם אחיו.** והייט לנחלה כדאמר ביבמות (שם:) בכור קרי' רחמנא ודינו כבכור דלא יטלו בראוי ובשבח בין מיתת אביהם לייבום: **והרי קם.** משעה שכנס אשת אחיו *כמו פי שנים בנכסים ברשותו וכי אשבח ברשותו ד] אשבח ונוטל פי שנים אף בשבח:

שבחא

נתן אין כאן דהא מילתיה דר"ט דאמר יכתבו לכותל שבהם ור"ע נמי היה מודה ליה אי לאו טעמא דטלן לריכין שבועה ואין היורשין לריכין שבועה *ומסתבר דאתיא ה] אפי' כרבנן דפליגי אר' נתן והייט טעמא דלא שייכא דר' נתן לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם אלא עכשיו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם ו] להכי מודו ביה רבנן לר' נתן שניתן לבעל חוב ולכתובת אשה אע"ג דלא סבירא להו כר"כ במחיי המלוה שאז יאמרו שאין מוליאין מלוה שיש לו ביד אחרים לבע"ח ולכתובת גרושתו לפי שיש לו כח גדול בממון זה [שיש] ז] ביד אחר *ממה שיש ליתומים במה שהניח אביהם ביד אחרים שלא היה מעולם בידם ולא בא מידם ליד אותן אחרים והניח פירות התלושין דקתני נמי התם כל הקודם בהם זכה ואיפלגו בה ר"ט ור"ע ברישא המשנה במלוה ופקדון ביד אחרים (כתובות דף פד.) ההיא נמי בפירות שאינם ביד היתומים מיירי כדקתני כל הקודם בהם זכה דמשמע בין יורשים בין אשה בין ב"ח כל הקודם בהן זכה ח] *לפי שאינם להיתומים בהם כח מהאשה וב"ח יותר משאר מטלטלי דיתמי והשתא דתקון רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי גובה אשה אפילו ממלוה אביהם של יתומים בין גבו קרקע בין גבו מעות דמלוה לא חשיבא ראוי לגבי כתובה אלא מוחזק הוי כדפרישית ובלאו האי מתני' דהכותב (שם דף פד.) שהוכחתי ממנה דמלוה מוחזקת ט] לגבי כתובה גובה אשה כתובתה ממלוה יתומים בזמה"ז אפי' גבו מעות מכח תקנת הגאונים דכיון דעשו מטלטלי כמקרקעי ה"ל מטלטלי שגבו יתומים בחוב אביהם משועבדים לבעל חובו דאביהם *מדר' נתן דמה"ט חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים י] (חשובין) משועבדים מה"ט כאילו אביהם גבאן מחיים ולהכי ליכא למימר דליהוי ראוי לענין כתובה כמו לשאר דברים מיהו קשה מ"מ הוו תרי תומרי בכתובה שתקנו הגאונים שתגבה אשה ממטלטלי דיתמי *ולי טעון שתגבה אפי' ממלוה הבעל כשגבו היתומים מעות מדר' נתן יא] י"ל לגמרי עשו הגאונים כמקרקעי ועוד שלר"ת שאומר שתקנת הגאונים דאורייתא אינם תרי תומרי כלל ואע"פ שאמרתי כי גם בלא יב] מלוה דיתמי מכח תקנת הגאונים אין להוכיח כ"כ שיהו מטלטלי שגבו יתומים בחובת אביהם משועבדים לבע"ח ולכתובת אשה מטעם דר' נתן כמו קרקע כשגבו קרקע כיון דאלים שיעבוד קרקע לענין טריפה מלקוחות טפי משיעבוד מטלטלי אך יג] יש להוכיח דאשה גובה ממלוה מהאי דהכותב כמו שפירשתי וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוה של בעליהן יד]: **ולא** האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם. הא דלא חשיב טו] *בעלים דאמר רב פפא ביש נוחלין (ב"ב דף קכה: ושם ד"ה אמר) הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק משום דשבח נוטל כדפירש רביט שמואל התם דכיון דאין יורש אלא הוא זוכה בנכסים מיד וכירושתו טז] באו לשבח ונראה דכיון שאין הבעל נוטל בראוי כמו כן אינו נוטל ממלוה אשתו אפי' מה שהלוותה מנכסי מלוג שלא כשהיא תחתיו כדמוכח בשור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מב:) שאינו יורש נזקי אשתו יז] (לרבנן) משום דהוה כמלוה דמדמי ראוי דבכור לראוי דגבי בעל דמייתי התם גבי בעל פלוגתא דרבי ורבנן דגבי בכור ביש נוחלין (ב"ב דף קכד.) יח] דלרבי *לריך לאוקמה בגירשה משום דלא חשיב מלוה ראוי בבכור וה"ה באשה אע"ג דבבכור יש יט] פסוקא *דילפינן מהדדי ורבנן חשבי לה ראוי אע"ג שאם כ] הנזקין שלה באים לידה בחיים היה עליהם תורת נכסי מלוג כדמוכח מתני' דמליאת האשה (כתובות דף סה:) והאי דשבק כא] ביש נוחלין (ב"ב דף קכד:) בעל דאיירי ביה ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים במלוה לאו משום דס"ל דבעל שקיל במלוה דהא ודאי לא שקיל כדפרישית אלא להכי נקט גבי בכור פסקא דמלוה משום דלגבי בכור פליגי בה אמוראי התם בההיא שמעתא ולהכי שבקיה לבעל ונקט בכור והא ליכא לאקשויי אמאי לא תני להו בהדי הדדי כב] *הא אין הבעל ובכור נוטלין בראוי כבמוחזק ואין נוטלין במלוה משום דלגבי בכור משנה שלימה היא כדתנן הכא דאין נוטל בראוי כבמוחזק אבל בעל דאינו נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא ברייתא אלא מימרא היא בפ' יש נוחלין (שם דף קיג:) דא"ר אבהו א"ר ינאי *) ומטו בה משמיה דר' יהושע מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר כג] הוליד את יאיר וגו': **והאמר** שמואל בעל חוב גובה את השבח מקולי כתובה שנו כאן. ביתומים איירי הכא דומיא דבנות במזונותיהן דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים כד] כדתנן בפ' הנושא בכתובות (דף קא:) ובקונטרס פירש מזון הבנות כגון כנשא אשה ופסק לזון בתה ולפירושו אין ראייה כה] דמאי איירי שפיר בשבח לקוחות ואין לשון בנות משמע כן כו] דמה ליה בנות יותר מבן דהכי נמי בבן אם פסק עם אשתו כי ההיא דקתני גבי חמשה גובין מן המחוררין והמקבל עליו לזון בת אשתו ובן אשתו ולא הוה ליה נמי למינקט בנות לשון רבים אלא הוה ליה למיתני ולא בת אשתו במזונותיה דלשון בנות משמע מזון הבנות דתנן בהניזקין (גיטין מח:) שאוכלת בתנאי ב"ד כדתנן בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף נב:) לא כתב לה בנן נוקבן דיהויאן ליכי מינאי כו' חייב מפני שהוא תנאי ב"ד ועוד א) דפריך הכא טעמא משום דתנאי כתובה כז] (כתנאי ב"ד) ובתה הניזונית בפסק שפסק עם אשתו לזון את בתה חמש שנים לא מקרי תנאי כתובה דאינה ניזונית מכח שהיא בתה דאפי' בת אחרים היתה ניזונית אם פסק עליה עם אשתו שהיא כב"ח אלא במזון כח] הבת שהוא תנאי ב"ד איירי והכא לא גבי ממשעבדי כדתנן בגיטין בהניזקין (דף מח:) ובכתובות פ' הנושא (דף קא:) וא"כ הא ודאי הא דקאמרי הכא דאין גובות שבח כי אם קרן היינו מיתמי ולא מלקוחות ודומיא דהכא איירי בכתובה דלא גביא משום דמקולי כתובה שנו כאן כדאמר טעמא משמע אבל ב"ח גובה שבח ב) כדאמר שמואל ואפי' מיתמי כדפרישית דביתמי עסקינן ואע"ג דאמר בפרק קמא דב"מ (דף טו:) דבעל חוב גובה שבח מלקוחות שכך כתב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי ואמרוק זבינא אלין איטן עמליהון ושבחיהון אבל המקבל מתנה דלא כתב לה הכי לא גבי כיון דאין לו על מי לחזור מהאי טעמא גופיה ג) דלא גבי מיתמי כט] דאין להם על מי לחזור יש לחלק בין יורש למקבל מתנה דיורש כרעיה דאבוה הוי ויש לו לב"ח לגבות את השבח ממנו כמו מאביו ומשום נעילת דלת ל] לריך לתקן שיגבה מהן את השבח יותר ממקבל מתנה דלא שייך לא] לאב והא דאמרינן בפרק המקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אומרים אנו השבחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח כו' משמע דאם השביחו יתומים לא גבי בעל חוב שבחא היינו דוקא בשעשאה אפותיקי דהכי נמי קאמר התם דלא גבי מלקוחות דקאמר שמואל ג' שמין להם את השבח ומעלין אותם בדמים אלו הם בכור לפשוט ובעל חוב ליתומים וב"ח ללקוחות ומההוא דשמואל מייתי התם לב] דאי אייתו יתמי ראייה דאינהו אשבחן בדמי מסלקינן להו משמע שלשתן ענין אחד באפותיקי לג] דפריך עליה מי אמר שמואל ב"ח ללוקח יהיב ליה שבחא והאמר שמואל ב"ח גובה מן השבח ומשני הכא במאי עסקינן בשעשאה אפותיקי לד] (כי) הא דאמר ב"ח גובה שבח כגון דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו וכשהגיע זמן הוויא ליה כמאן דגבי לה] ונשאר שדות ד) של ב"ח ונטעה שלא ברשות וגרע כחו של ב"ח במה שנטעית אפותיקי דמשום דהוייא כמאן דגביא לריך לשלם דמי השבח בין ליתומים בין ללקוחות והייט דקאמר בתחילת הסוגיא גבי יתומים ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמיא גם בקונטרס פי' לו] עלה דכשעשאה אפותיקי מוכח כדלקמן בשמעתין ומה שתירץ הש"ס תחלת הקושיא דשמואל לז] הא דמסיק בה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק כו' לא קאי במסקנא דמוקמינן לה כשעשאו אפותיקי דאפי' מסיק בה שיעור ארעא ושבחא לריך לשלם ליתומים וללקוחות דמי שבחן כדפרי' ועוד דעל כרחיך הך לח] יתומים אומרים אנו השבחנו לא מתוקמא דלא מסיק בה שיעור ארעא ושבחא דא"כ אפילו אביהם השביח לא שקיל אלא ודאי במסיק

ביה

*) [שם ליתא אמר רבי ומטו כו' דר"י בן קרחה כו' שנאמר ושגוב הוליד כו']

[ב"ב קמד:]

[שם קיח:]

ב"מ יד: טו. קי: [ב"ק לה:]

[ב"ב קלב: כתובות קי:]

נ"א דמצוה בגדול לייבם

נ"ל קמו ז"ק

נ"א מדר' נתן דמהאי טעמא דחשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים משועבדים מהאי טעמא חשבינן למטלטלי דהוי כאילו אביהם גבאן כו' ז"ק

מסתבר ז"ק

קד א מיי' פט"ז מהל' אישות הל"ה טוש"ע אה"ע סי' ק סעיף ב:

קה ב מיי' שם טוש"ע שם סי' קיב סעיף ו:

קו ג מיי' פ"ג מהלכות מלוה הלכה ז:

יותר ממה ז"ק

נ"א לפי שאינם ביד היתומי' יש בהם כח האשה ובעל חוב יותר כו' ז"ק

נ"א ותקנו נמי שתגבה כו' כלל ואע"פ שאמרתי שגובה ממלוה דיתמי מכח תקנת כו' ז"ק

נ"ל בעל כו' מיד וברשותו בא השבח ונראה וכו' ז"ק

ז"ק מ"ז

דוקא צריך ז"ק

ילפינן ז"ק

נ"א דאין הבעל ז"ק

רבינו גרשום

אינה גובה כתובה מן השבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת בעלה: ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם: ולו משפט הבכורה ' לאיש שהאיש חייב להוריש לבכורו פי שנים מנכסיו ולא האשה: בעל חוב גובה את השבח והאשה נמי בעלת חוב היא: מקולי כתובה שנו ' הואיל והקילו על כתובה שאינה גובה מבינונית כבעל חוב אלא מזיבורית וכן שאינה נגבית בלא שבועה הקילו נמי עליה שאינה גובה את השבח כבעל חוב: תנאי כתובה ' כדתנן לא כתב לה בנן נוקבן כו': בכור קריה רחמנא' כדדרשינן והיה הבכור מיכן שמצוה בגדול ליבם אשר תלד פרט לאיילונית שאינה יולדת: א)ובכור אינו נוטל את השבח ' אבל שבח ששבחו בין יבום לחלוקה שקיל: מ"ט יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם והכי קאמר יקום ' כלומר מי שעתיד לקום ליבם ועדיין לא קם יש לו דין בכור דלא שקיל משבח אלא כפשוט: והרי קם ' אבל מאחר שקם דייבם נסתלק ממנו דין בכור וקאי במקום אחיו שמת ושקיל פי שנים בשבח דבין ייבום לחלוקה שקיל חלק של עצמו וחלק של מת ' ולא משום דין בכור' דבכור אין לו שבח כלל: ורבא אמר אפי' וכו':

א) נראה דל"ל נ"ב דבכור אינו וכו'

שיטה מקובצת

א] אבל בין אות ד' נמחק: ב] אפי' בין אות ד' נמחק: ג] בגדול ליבם הס"ד ומה"ד בכור קריי' רחמנא ודינו כו' בין מיתה ליבום הס"ד ומה"ד יקום על כו' ביבמות הס"ד: ד] ברשותו נמי אשבוח: ה] תי' אפי' נמחק: ו] לידם ולהכי: ז] בזת ביד יותר ממה: ח] זכה ולפי שאין להיתומים ביד רפה בהם כח: ט] מוחזקת היא לגבי: י] יתומים משועבדים כאילו גבאן אביהם מחיים (והם) [וא"כ] הכי נמי מטלטלי שיגבו היתומים חשובים משועבדים מהאי טעמא כאילו גבאום אביהם מחיים: יא] וי"ל דלגמרי: יב] בלא מה שפי' דמטלטלי דמלוה דיתמי משתעבדי טפי משאר מטלטלי דיתמי מכח פלוגתא דר"ט ור"ע בלאו הכי משתעבדי מכח תקנת הגאונים חוזרני לומר דמתקנות הגאונים אין: יג] אך מ"מ יש: יד] בעליהן' לשון רבי: טו] חשיב הכא בעל:

טז] בא לשבח ונראה דכמו שאין הבעל כו' נוטל במלוה אשתו אפי': יז] לרבנן דרבי או דהוה: יח] נוחלין דלא צריך התם לאוקמה בגרושה משום: יט] יש פסוקים דילפי מהדדי: כ] שאם היו בידה בחיים: כא] דשבק רב פפא ביש נוחלין כו' נקט פסקא דמלוה גבי בכור: כב] הדדי דאין הבעל: כג] שנאמר ושגוב הוליד: כד] משועברים כדתנן בהנזקין דמה שפי' בקונטרס הבנות במזונותיהן היינו בנושא אשה ופוסק עמה לזון את בתה ה' שנים שיש לה מאיש אחר והיא גובה אף מן הלקוחות כדתנן בפ': כה] ראיה דמיירי שפיר: כו] כן דלמה ליה למינקט בנות יותר כו' בבן שייך אם פסק עם כו' המחוררין וכו' והמקבל עליו: כז] כתובה ככתובה ובתה: כח] במזון הבנות שהוא: כט] מיתמי כיון דאין להם על מי לחזור משמע יש: ל] דלת שייך לתקן: לא] שייך מידי לאב: לב] התם ראיה דאי אייתו כו' דאינהו אשבחו בדמי: לג] באפותיקי איירי דפריך עליה התם מי: לד] אפותיקי פי' הא דאין ב"ח: לה] דגביא וכיורד ברשות משאר שדות: לו] פי' שם עלה: לז] דשמואל אדשמואל הא: לח] הך דיתומים:

והוו

הגהות צ"ק א) נ"ל דמסרס הכא טעמא כו': ב) דאמר שמואל אפי' מיתמי: ג) נ"ל לא ליגבי נמי מיתמי דאין כו': ד) נ"ל שלבעל חוב והוי כיורד לתוך שדה חבירו ונטעה כו':

לאיתויי שבחא דממילא (א) חפורה א] והוו שובלי שלפופי והוו תמרי: ולא בראוי כבמוחזק: לאיתויי נכסי דאבי אבא:

מתני׳(ב) *ואלו שאין חוזרין ביובל [א]הבכורה [ב]והיורש את אשתו [ג]והמייבם את אשת אחיו והמתנה דברי ר"מ וחכמים אומרים [ד]המתנה כמכר רבי אלעזר אומר כולם חוזרין ביובל *רבי יוחנן בן ברוקה אומר ב] (ג) (אף) היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה וינכה (ד) מהן את הדמים: **גמ׳** מאי טעמא דרבי מאיר מכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל מתנה וירושה לא והני (ה) ג] מירושה ירושה דמתנה מתנה בכור °לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא: והיורש את אשתו: *ירושת הבעל דאורייתא: והמייבם את אשת אחיו: בכור קרייה רחמנא: וחכמים אומרים מתנה כמכר: מאי טעמייהו דרבנן °תשובו *לרבות את המתנה והני כולהו ירושה נינהו בכור אמר קרא לתת לו פי שנים מקיש חלק בכורה לחלק פשוט מה חלק פשוט ירושה אף חלק בכורה ירושה: רבי אלעזר אומר כולם חוזרים ביובל: סבר לה כרבנן דאמרי תשובו לרבות את המתנה והני כולהו מתנה נינהו בכור לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא והיורש את אשתו *ירושת הבעל דרבנן והמייבם את אשת אחיו בכור קרייה רחמנא *אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן [ה]האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל מותיב רב הושעיא ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה אמר ליה ר׳ אלעזר מאי אין חוזרין [ו]אין חוזרין לבטלה מתקיף לה רב ששת מכלל דמאן דאמר חוזרין חוזרין לבטלה קאמר קרי ד] רב חמא עליה דרב ששת °טובה חכמה עם נחלה ולא שמיע (*להו) הא דכי אתי רבין אמר רבי יוחנן ואמרי לה ה] ר׳ אלעזר אמר משום רבי אלעזר בן שמוע מאי חוזרין חוזרין לבטלה: ר"י בן ברוקה אומר (אף) היורש את אשתו יחזיר לבני וכו׳: *מאי קסבר אי קסבר ירושת הבעל דאורייתא אמאי יחזיר לבני משפחה ואי קסבר ירושת הבעל דרבנן דמים מאי עבידתייהו לעולם קסבר ירושת הבעל דאורייתא והכא במאי עסקינן כגון [ז]שהורישתו אשתו בית הקברות ומשום פגם משפחה אמור רבנן לשקול דמי וליהדר וכדתניא *המוכר [ח]קברו ודרך קברו מקום מעמדו ובית הספדו באים בני משפחה וקוברים אותו בעל כרחו משום פגם משפחה ומאי ינכה להם מן הדמים דמי קבר אשתו:

הדרן עלך יש בכור

תורה אור
דברים כא
ויקרא כה
קהלת ז

שבחא דממילא · שלא טרח בה אחיו: **כגון חפורה והוו שובלי** · שהיתה התבואה שחת בשעת מיתתו ועכשיו נעשו שבלים: **או שלפופי והוו תמרי** · סמדר ועכשיו נעשו תמרים גדולים וקמ"ל דאפי׳ בהאי שבחא לא שקיל בכור אלא כאחד מן האחין ושמין אותן מה היו שוין בשעת האב ובהנהו דמי׳ שקיל פי שנים דאי מרישא ה"א (ו) ו] אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ה"מ בשבח שטרחו בו אחים כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור: **נכסי דאבי אבא** · אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם והיו נכסים ראוין ליפול להם כשימות אע"ג דודאי עתידים ליפול להם ואפי׳ יש לו בן *אחד יטלו אלו חלק אביהם וסד"א (ז) ז] כמוחזק דמו וקמ"ל סיפא דאי מרישא ה"א ראוי דקתני רישא דאין הבכור נוטל בו כגון שנפלו ח] לו נכסי אחי אביהם שהיה לו בנים בשעת מיתת אביהם של אלו ומתו בניו ואח"כ מת הוא דנכסים הללו לא היו ראוין להם בשעת מיתת אביהם אלא מספק: **מתני׳ והמייבם את אשת אחיו** · ונטל חלק אחיו ירושה גמורה היא ואינו מחזיר (ח) ביובל: **מתנה כמכר** · ויוצאה ביובל: **היורש את אשתו** · יחזיר קרקעות לבני משפחתה בדמים וינכה להם מן הדמים ובגמ׳ מפרש לה: **גמ׳ ירושת הבעל דאורייתא** · לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו בפ׳ יש נוחלין (ב"ב קיא:): **תשובו** · איש אל אחוזתו קרא יתירא הוא דהא כבר נאמר (ויקרא כה) ושבתם איש אל אחוזתו והלכך לרבות את המתנה: **וסנך אחריני** · דמתני׳ להכי מודו רבנן דאינם חוזרין דכולהו ירושה נינהו: **פי שנים** · מקיש ט] חלקיו זה לזה דמה חלק פשיטותו הוי ירושה כדכתיב ביום הנחילו את בניו: **אף חלק בכורתו ירושה** · וירושת הבעל *דאורייתא ויבם בכור קרייה רחמנא: **ומחזירין זה לזה** · וחוזרין וחולקין: **אין חוזרין לבטלה** · שיהא מאבד בכורתו אבל חוזרין וחולקין ונוטל פי שנים כבתחלה: **מכלל דר׳ אלעזר דאמר חוזרין לבטלה קאמר** · בתמיה: **טובה חכמה עם נחלה** · טוב טעם י] חכמת חריפות האמורה עם נחלת הברייתות שהיה רב ששת בעל ברייתות דאי הוה שמיע ליה לרב ששת הא(ט) דרביה לאהוה פריך מידי: **מקום מעמדו** · שעושין מעמדות שבעה למת: **בעל כרחו** · של לוקח: **דמי קבר אשתו** · יא] דהוא חייב בקבורתה כדאמר במסכת כתובות (דף מז:):

הדרן עלך יש בכור

ביה שיעור ארעא ושבחא איירי ואפ"ה לא שקיל אם השביחו יתומים *כדפרש כשעשאו אפותיקי ואשטייא קמא דהוה מצי הא דמסיק בה שיעור ארעא יב] הא דלא מסיק כו׳ הוה מצי לאקשויי א"כ הך יתומים אמרו אנו השבחנו במאי עוקי לה אי כדמסיק אפילו השביחו יתומים שקיל ואי דלא מסיק אפי׳ השביחו אביהם יג] הא לא שקיל אלא לאקשויי ההיא שטייא אהא סוגיא דיתומים אומרים אנו השבחנו אלא אקושיא דשמואל אדשמואל דאיתא נמי בפ"ק דב"מ (דף טו׳) ובהגוזל קמא (ב"ק צה:): **לאיתויי שבחא דממילא** חפורה והוו שובלי כו׳ · כרבנן אתיא מתני׳ דפליגי רבי ורבנן (י) יד] גבי בכור אם נוטל בשבח אם לאו ומסיק התם טו] ובחפורה והוי שובלי שלפופי והוו תמרי פליגי והתם נמי קאמר רבא דאסור לעשות כדברי רבי:

בכור נתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא · תימה בפרק שני דיבמות (דף כד:) דמסיק גבי יבם אלא בכור דקרייה רחמנא למאי הלכתא לגריעותא דאינו נוטל בראוי כבמוחזק אמאי לא קאמר טז] לחשיבותא דאינה חוזרת ביובל *בבכורה וי"ל משום דאיכא ר׳ אלעזר דפליג הכא ואמר כולן חוזרין ביובל: **אמר** רבי אסי אמר ר׳ יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן · ומה שקשה יז] אדר׳ אסי דרים פירקין (מח׳) דאמר מחלה יורשין ומה שמקשה ר"ת היאך מלינו ידינו ורגלינו בבית המדרש דקי"ל כרבי יוחנן דלקוחות הן וכרים לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף וא"כ לא משכחת יח] לך דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון הכל פירשתי בפ׳ האוכל (ב"ק פח: ד"ה הכי) *(ובפ׳ ביתכור) (קו) ויש לפרש דאע"ג דאית ליה לקוחות הן וכל הנהו נמי דאית להו אין ברירה לא אמרו דמחזירין ביובל רק רבי יוחנן לבדו ודוקא על ר׳ יוחנן דייק בסוף השולח (גיטין דף מח׳) היאך מלא ידיו ורגליו *דהרי חוזרת ביובל בכך אבל כולהו אחריני סברי יט] אע"ג דלקוחות הן דאין ברירה מכר הוא דאמר רחמנא דליהדר ביובל ירושה ומתנה לא כדאמר לעיל וכדאמר נמי לקמן בפרק בתרא (דף נו:) דאע"ג דא"ר יוחנן דאפילו חלקו ט׳ כנגד ט׳ ו׳ כנגד י׳ אין אומרים כ] הוא חלקו המגיעו משעה ראשונה לכך אפ"ה אצטריך לאשמועי׳ דלקוחות הוו וחוזרים ביובל דסלקא אדעתין דאין כא] חוזר מטעם דפרישית אי נמי ילפינן כל חלוקת ירושה מחלוקת יהושע דאמר ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) דירושה היא להם מאבותיהם ואפ"ה מודה בה ר׳ יוחנן דלא חזרה ביובל כדקאמר חד בר חד עד יהושע בן נון דסברא הוא דלא חזרה כיון שחלקו על פי נביאים ובאורים ותומים ובגזירת הכתוב ובהך סברא פליגי שאר אמוראי על רבי יוחנן כב] וניחא השתא הא דפריך הכא רב הושעיא על רבי יוחנן ממתניתין דקתני ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה ואיכא כג] אמוראי דאית להו לקוחות הן ואין ברירה ולא פריך עלייהו אלא דווקא על רבי יוחנן משום דאמר חוזרין ות"ת מאי קשה לרבי יוחנן הא רבי מאיר קתני לה למתני׳ דאית ליה ברירה כד] גבי לוקח יין מבין הכותיים (תוספתא דדמאי פ"ז מ"ד) וי"ל דחכמים נמי לא פליגי עליה בבכור אלא ר"א ועוד דאע"ג דאית ליה ברירה היכא דמברר הספק ע"פ תנאו דלמא לית ליה בעלמא שיש לחלק כדפרשי׳ לעיל (דף מח׳ ד"ה דכולי): **קרי** רב חמא עליה דרב ששת טובה חכמה עם נחלה · רב ששת בעל ברייתות הוה כדאמר בפ׳ הדר (עירובין דף סז׳) דרב חסדא מרתען שפוותיה *(ממתניתין) דרב ששת ולא טובה חכמה מימרא דרבין א"ר יוחנן עם נחלה קבלות הרבה שהיו לו שנויות כה] בברייתא: **באין** בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה · בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו: ושם) מבעיא לן קבורה משום בזיונא או משום כפרה נפקא מינה דאמר לא תקברוניה דאי משום בזיונא לאו כל כמיניה וליכא למיפשט מידי מהכא דלא קאמר הכא דלא ליקברוהו כלל אלא זוזי אכסוהו למכור קברו כו] ודרכו וכן מההיא דכתובות (דף מח׳) נמי ליכא למיפשט מינה דקאמר אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו דבעי הוא שיקברוהו אלא מתכוין להפיל עצמו על הציבור ולהעשיר את בניו: הדרן עלך יש בכור

*) [ממתנייתא]

עין משפט נר מצוה

נ"א כדמפרש
קז א מיי׳ פ"א מהל׳ שמטה ויובל הל׳ כ סי׳ כ"מ:
קח ב מיי׳ שם הל׳ כא:
קט ג מיי׳ שם הל׳ כ:
קי ד מיי׳ שם הל׳ יט:
קיא ה ו מיי׳ שם הל׳ כ:
קיב ז מיי׳ שם הל׳ כא:
[כתובות פד׳]
קיג ח מיי׳ פכ"ד מהל׳ מכירה הל׳ ז טוש"ע ח"מ סי׳ רח סעיף ז וטוש"ע י"ד סי׳ שסו סעיף א:
[כתובות פד.]
נ"א בבכורה נ"ק
[כתובות פג: פד׳]
[וגיטין מח׳]
נ"א דהלוי רש"א
נ"ל ליה
[כתובות פד.]
ב"ב קנ: כתובות פד.

מסורת הש"ס

ב"ב קלט.
אחר נ"ק
ב"ק סט: ב"מ לו. גיטין כה. ודף מח. לקמן נו:
ג׳ נ"ק דאורייתא הס"ד ומה"ד בכור קרייה רחמנא ליבם הס"ד

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ דממילא כגון חפורה: (ב) שם במשנה אלו שאין כצ"ל ואות ו׳ נמחק: (ג) שם אומר היורש כצ"ל ותיבת אף נמחק: (ד) שם וינכה להם מן הדמים: (ה) גמ׳ והני דירושה: (ו) רש"י ד"ה או שלפופי וכו׳ ה"א כי אין: (ז) ד"ה נכסי וכו׳ וסד"א דכמוחזק דמו קמ"ל: (ח) ד"ה והמייבם וכו׳ ואינו מחזיר לאחר אחיו ביובל: (ט) ד"ה טובה כו׳ הא דרבין לא הוה: (י) תוס׳ ד"ה לאיתויי וכו׳ דפליגי ר׳ ורבנן בפ׳ יש נוחלין דף קכד גבי בכור וכו׳ ומסיק התם דבחפורה:

רבינו גרשום

לאיתויי שבחא דממילא׳ דלא תימא בשבח שהשביחו יתומים לא שקלי אלא אפי׳ בשבחא דממילא לא שקלי: כגון חפורה׳ חזיז כלומר אם היתה התבואה חזיז כשמת ובשעת חלוקה הוי שובלי: או שלפופי׳ הניח תמרים קטנים ונעשו תמרי רברבי קודם חלוקה לא שקלי: לאיתויי נכסי דאבא׳ דלא תימא בנכסי דאחוה דאבוה לא שקיל פי שנים משום דהנהו הוו ראוי ולא מוחזק דאביו לא היה יודע שימות אחיו בלא זרע ולא היה דעתו כלל על ירושתו אבל בנכסי דאבי אביו שאביו היה דעתו עליהן ליורשו אימא אע"ג דמת הוא קמי אביו כמוחזק הוו קמ"ל דלא: ואלו שאין חוזרין ביובל׳ אע"ג דכתב במכר ויצא ביובל ושב לאחוזתו הבכורה והיורש כו׳ · ירושת הבעל דאורייתא כדדרשינן ונתתם את נחלתו שארו לו שארו זו אשתו: בכור קרייה רחמנא · וכתיב ביה לתת: תשובו איש יכול למימר שובו מדקאמר תשובו לרבות המתנה: והני כולהו · דמתני׳ דאין חוזרין משום דירושה נינהו: לתת לו פי שנים · מפשוט היינו מקיש [חלק בכור לחלק פשוט]: בכור קרייה רחמנא וכבר הוקש חלק בכור לפשוט: ירושת הבעל דרבנן · ולא הוי ירושה גמורה וחוזרת: לקוחות הן · דלא אמרינן יש ברירה שכל אחד יורש חלקו מן התורה אלא אין ברירה והרי הן כלקוחות ומחזירין זה לזה ביובל וכשמחזירין אין מתבטל חלק הבכורה אלא כשחוזרין וחולקין אחר היובל נוטל הבכור חלק בכורתו כבתחילה: מתקיף לה רב ששת מכלל · כיון דאוקמת הא אלו שאינן חוזרין אין חוזרין לבטלה מכלל דר׳ אלעזר דפליג עליה דאמר כולן חוזרין חוזרין לבטלה קאמר ואמאי יפסיד חלק בכורתו אלא ש"מ ליתיה להאי תירוץ דר׳ אלעזר וקשיא דרב אסי: טובה חכמה · דשפיר אתקיף: ואכתי אמאי אתקיף עלה ולא שמיע להו לרב ששת ולרמי בר חמא הא דכי אתא רבין וכו׳ · דר׳ אלעזר במתניתין חוזרין לבטלה קאמר ותנא קמא ור׳ מאיר אין חוזרין לבטלה קאמר ולא קשיא לרב אסי: וינכה להן קצת מן הדמים · מן הפדיון: דמים מאי עבידתייהו · אמאי יהבי ליה בני משפחה כלום דמים כיון דאינו יורש מן התורה: וכיון דיורש מדאורייתא אמאי מנכה להן משום דנקבר אשתו שנקברת שם שהוא חייב בקבורתה

שיטה מקובצת

א] והוו שבלי: ב] תי׳ אף נמחק: ג] והני דירושה ירושה: ד] קרי רמי בר חמא: ה] לה דכי אתא רבין אמר ר׳ אלעזר משום ר"א: ו] ה"א כי אין: ז] דכמוחזק דמי: ח] שנפלו להו נכסי אחי אביהם שהיו׳ ס"א שלא היו לו בנים בשעת מיתת אביהן ואין ראוי אלא מספקא שמא לא יהיה לו זרע: ט] מקיש שני חלקים: י] טעם האמורא עם נחלת המשנה שהיה: יא] דהא מיהא חייב: יב] ארעא ושבחא הא כו׳ הך דיתומים אומרים: יג] אביהם נמי הא לא כו׳ שנוייא מההיא סוגיא: יד] ורבנן בפ׳ יש נוחלין גבי: טו] התם דבחפורה: טז] קאמר נמי לחשיבותא: יז] קשה דדבי אסי אדרבי אסי: יח] תי׳ לך נמחק: יט] סברי דאע"ג: כ] אומרים זהו חלקו: כא] דאין חוזרים מטעם דפרישנא א"נ: כב] יוחנן דרבי יוחנן סבר דמההיא לא ילפינן דגזירת הכתוב היתה ושאר אמוראי סברי דמהתם ילפי בכל חלוקת ירושה: כג] ואיכא כמה אמוראי: כד] ליה ברירה בעלמא: כה] שנויות בברייתות הס"ד: כו] קברו ודרך קברו וכן:

הדרן עלך יש בכור לנחלה

מעשר *א בהמה נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין אבל לא במוקדשים ונוהג בבקר ובצאן ואין מתעשרין מזה על זה בכבשים ובעזים ומתעשרין מזה על זה בחדש ובישן ואינן מתעשרין מזה על זה שהיה בדין ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה אינם מתעשרין מזה על זה כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה אינו דין שלא יהו מתעשרין מזה על זה ת"ל °וצאן א] משמע כל צאן אחד: **גמ'** לימא מתני' דלא כרבי עקיבא דתניא רבי עקיבא אומר יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו ת"ל °והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה מעשר בהמה אפי' תימא ר' עקיבא כאן ליקרב כאן ליקדש דיקא נמי דקא נסיב לה תלמודא והבאתם שמה שמע מינה ב] אי הכי מאחר שאינו קרב אמאי קדוש לנאכל במומו לבעלים: בפני הבית ושלא בפני הבית: אי הכי אפי' האידנא נמי כדרב הונא דאמר רב הונא *גזירה ג] משום יתום אי הכי מעיקרא נמי לא אלא אפשר בהכרזה הכא נמי אפשר בהכרזה אלא אמר ד] רבה משום תקלה ומנא תימרא דחיישינן לתקלה *(דתנן) *ב אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והעריך והחרים בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה אי הכי בכור נמי לא ליקדש בכור בדידן תליא מילתא (א) ברחם קדוש הכי קאמר ליקנינהו לאודנייהו לעובדי כוכבים דלא ליקדש מעיקרא

אפשר

ויקרא כז

דברים יב

מעשר בהמה כו'· **בכבשים ובעזים** · כלומר ונוהג בכבשים ועזים: **חדש** · שנולדו לאחר אלול· **ישן** · שנולדו קודם אלול: **ואין מתעשרין חדש וישן מזה על זה** · כדמפרש בגמרא: **גמ' לימא מתני'** · דקתני נוהג בחוצה לארץ: **מעשר דגן** · אינו נוהג אלא בארץ דקאמרינן בפ"ק דקדושין (דף לז·) כל תורה אור מלוה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ וילפינן ליה מקראי: **ליקרב** · לאו קדוש ומתני' דקתני נוהג ליקדש קאמר ומפרש בסמוך למאי הלכתא קדוש: **דיקא נמי** · דר"ע מהקרבה הוא דקממעט לה מדנסיב הש"ס למילתיה מוהבאתם שמה דהיינו הקרבה: **במומו** · דימתין עד שיומם ה] ואוכלן מעשר בהמה בין תם בין בעל מום דבעלים הוא דלא אשכחן קרא דליתביה לכהן: **כדרב הונא** · דאמר לקמן בהאי פירקא (דף נח:): **גזירה משום יתום** · ה"ג גזרה משום יתום שלא יכניס יתום לדיר להתעשר דאמר במתני' *הכל נכנסים לדיר להתעשר חוץ מכלאים וטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום ולהכי נקט רב הונא יתום טפי מכל הני משום דהתם גבי מילתיה לא שייך למימר אלא לקוח ויתום לקמן בהאי פירקא יתום שמתה אמו בשעת לידה זה פירש למיתה וזה פירש לחיים: **מעיקרא נמי** · כשהמקדש קיים נגזור משום יתום: **אלא** · להכי לא גזרינן בזמן בית המקדש דאפשר בהכרזת ב"ד שלא יכניס אדם יתום לדיר להתעשר הילכך האידנא נמי ליפרשו ואפשר בהכרזה: **משום תקלה** · דאין לנו על מה להקריב וצריך לשהויי עד שיומם ואתי ביה לידי תקלה דגיזה ועבודה או שוחטו בלא מום: **ואין מחרימין** · דחרם הוא קדש כהקדש דכתיב כל חרם קדש קדשים וגו': **מיעקר** · דלא ליתי בה לידי תקלה: **מתה מאיליה** · ברעב: **בכור בדידן תליא** · בחמיה: **הכי קאמר** · הכי פרכינן הואיל וחיישת לתקלה לקנינהו לאודנייהו דאימהות לעובדי כוכבים היכי דתיהוי יד עובד כוכבי' באמצע ולא ליתי לידי בכורה:

ומשני

מעשר בהמה כו' · בכל מקום רגיל להזכיר בכור ומעשר ופסח ששוין במתנותיהן *להכי תנא ו] מעשר אגב בכור ופסח דנסיבי מיליה תנא בפסחים: **נוהג** בארץ ובחוצה לארץ · הא דאמרי' בריש שילוח הקן (חולין דף קלח:) דכל היכא דתנא בארץ ובחוצה לארץ שלא לצורך לבד מראשית הגז היינו בהנהו דתנן בההיא מכילתא אבל הכא לצורך הוא: **רבי** עקיבא אומר יכול יעלה אדם מעשר כו' · בתמורה בסוף אלו קדשים (דף כא:) קאמר נמי רבי עקיבא הכי דבכור הבא מחוצה לארץ ז] אינו קרב *דמוקי התם מתני' דמס' חלה (פ"ד מי"א) דבן ח] אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלום ממנו כר' עקיבא: **כרב** הונא דאמר רב הונא גזירה משום יתום · דרב הונא לקמן בפירקין (דף נח:) כיצד מעשרן ושם לא שייך למיגזר משום כלאים וטריפה ויוצא דופן אבל כאן שייך למיגזר משום הנהו כמו משום יתום אלא איידי דנקט רב הונא התם נקטה הכא ומיהו תימה דלא נקט לקוח ויתום כדנקט התם לכך נראה לי לפרש דנקט הכא דוקא יתום דטעו ביה טפי מבאחריני משום דלא בקיאי ט] דיתום נמי לא משכחת ליה אלא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים:

אלא י] משום תקלה · משמע הכא דאין מעשר בהמה נוהג בזמן הזה משום תקלה והקשה ר"ת בפרק במה בהמה יוצאה (שבת נד:) יא] דרבי אלעזר בן עזריה הוה מעשר תריסר אלפי עגלי מעדריה בכל שתא ולאחר החורבן היה דרבן יוחנן בן זכאי *שהוא נשיא היה לאחר חורבן ואחריו רבן גמליאל ובימי רבן גמליאל מנו את ר' אלעזר בן עזריה נשיא כדאי' בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:) ובן י"ח שנה היה ואין לפרש כלל דאיירי בעישור שנותנין למלך כמו ארנונא ודוחק נמי לפרש דאפטרופוס היה לו כשהוא קטן שהיה מעשר ושמא לא בטלו מעשר בהמה כ"כ סמוך לחורבן*:

ואין מחרימין בזמן הזה · אפילו למ"ד (ערכין דף כט·) סתם חרמים לכהנים אפי' במפרש לכהנים איכא למיגזר משום תקלה דכל זמן שהם ביד בעלים הרי הן הקדש כדאיתא לעיל בריש כל פסולי המוקדשין (דף לב·) ובפ"ק דע"ז (דף יג·) פרש"י דקסבר סתם חרמים לבדק הבית יב] ואי נמי כדפרי' והא דאמר עולא בערכין בסוף פרק המקדיש שדהו (דף כט·) אי הואי התם הוה יהיבנא כולהו יג] לכהן דקסבר סתם חרמים לכהנים גבי ההוא גברא דאחרימנהו לנכסיה יש לחלק דהיינו במקרקעי דבלאו הכי מקשה ר"ת רב יהודה דסבר התם סתם חרמים לבדק הבית היכי שרי התם ע"י פדייה דלישקול ארבע זוזי ושדי בנהרא ואומר רבינו תם דהתם במקרקעות דאי אסרת להו איסור עולם כ"ש דאתי לידי תקלה טפי ומיהו קשה דמשמע התם דאיירי במטלטלין דפריך עלה מהא דתניא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ומשני הא במקרקעי הא במטלטלי וי"ל דמקרקעי חולה לארץ קרי מטלטלי כדמסיק התם דכמטלטלי דמו ולע"ג דקאמר והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה משמע מדקאמר נמי דהוה במקרקעי ובמטלטלי מ"מ לא התיר אלא המקרקעי לבד וכל שכן דניחא השתא דמכח זה פשיטא ליה להש"ס דבקרקעי נמי הוה עובדא דאי לא הוה התם אלא מטלטלי לא הוה שרי להו*: **מעות** וכלי מתכות יוליך הנאה לים המלח · משמע דוקא לים המלח ולא סגי בשאר נהרות וכן משמע בפרק כל שעה (פסחים דף כח·) דבשאר נהרות בעיא שחיקה אבל לים המלח מטיל בעיניה וכן יד] בעלמא הפריש מעות לנזירותו ומת אמרינן יוליך הנאה לים המלח ותימה דבההוא עובדא דערכין (דף כט·) קאמר שקיל ארבע זוזי ושדי בנהרא וכן ביומא בפרק הוציאו לו (דף סה:) קאמר ונשקול ארבעה זוזי ונשדי בנהרא ואידך לישתרו ושמא התם איירי על ידי שחיקה ועכשיו כשאדם בא לחלל כרם רבעי או נטע רבעי צריך לשחוק הנהו זוזי טו] ומחלל עלייהו ושדי בנהרא: **ואי** זהו עיקור נועל דלת כו' · בבכור בזמן הזה לא הוה שרינן למיעבד הכי דלא ניבעיא ישראל שיש לו לקיים מלות נתינה *)ולהמתין לכהן שירלה לקבלו אפי' יותר משלשים יום בדקה וחמשים בגסה דהא דתנן (לעיל דף כו:) עד כמה חייב ליטפל היינו אפי' בא כהן לקבלו תוך הזמן כדקתני אמר לו הכהן בתוך הזמן תנהו לי הרי זה לא יתן אלא אפי' קבלו הכהן לא שרי טז] ליה כהן לכונסו לכיפה דלא מישתמיט בשום דוכתא למתני הכי גבי בכור ולעיל (דף לה·) תנן בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל משמע שהיו רגילין להמתין עד שיפול בו מום ויש לחלק בין בכור למקדיש בזמן הזה דבכור דשרי בנפילת מום בלא פדייה איכא הפסד קדשים אם היה כונסו לכיפה אבל מקדיש דאפי' נפל בו מום לא שרי בלא פדיון ואי פריק ליה מיבעי יז] להשליך הדמים לאיבוד הילכך כשכנסו עכשיו לכיפה אין כאן הפסד קדשים:

אפשר

*) נ"א ולהמתין עד שיזדמן לו כהן שירלה לקבלו כו' נ"ק

(שקלים ז:)

[לקמן נז.]

[לקמן נח: ע"ב]

[נ"ל דתניא]

[ועי' היטב תוס' ע"ז יג·]

נ"ל וסבא נ"ק

א א מיי' פ"ו מהלכות בכורות הל' ב סמג עשין ריב:

ב ב מיי' פ"ח מהלכות ערכין הלכה ח:

ומוקי נ"ק

י"א שהיה

ע"ז יג. יומא סו· שקלים יג:

[וע' תוס' שבת נה: ד"ה הוה ותוס' ביצה כג· ד"ה תליסר וכו' משם נראה שקיימו לאותן שני תירוצין שבטלו כאן וע"ע תוס' ע"ז יג· ד"ה אין ותוס' יומא סו. ד"ה אין]

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברחם קדוש:

* * *

שיטה מקובצת

א] כל משמע צאן: ב] תי' אי הכי נמחק: ג] גזירה משום לקוח גזירה משום יתום רש"י ותוס' גרסי משום יתום: ד] אמר רבא משום: ה] ואוכל מעשר אות ן' נמחק: ו] להכי תנא הבא מעשר: ז] לארץ דאינו קרב: ח]אנטיגנוס אות ג' נמחק: ט]בקיאי ביה אינשי[דלא]משכחת לה אלא: י]אלא אמר רבא משום: יא] יוצאה אמרינן: יב] הבית ואין צריך כדפי': יג] כולהו לכהנים דקסבר: יד]וכן במעילה ובנזיר המפריש מעות: טו] זוזי דמחלל עלייהו: טז] שרי הכהן לכונסו: יז] מיבעי ליה להשליך:

מוסי

* * *

רבינו גרשום

שלא בפני הבית · לאחר חרבן הבית: ממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן · מחוצה לארץ לארץ וכל היכא דכתיב מעשר ותרומה באורייתא משמע ברגן שבארץ דסמיך ליה ארצם או נחלה כגון כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו נתתי ללוים על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה · וכגון כי תכלה לעשר וגו' השקיפה וגו' אי אתה מעלה מעשר בהמה ומתניתין דקתני נוהג בארץ ובחוצה לארץ: אפי' תימא ר' עקיבא כאן ליקרב כאן ליקדש · האי דקאמר רבי עקיבא אי אתה מעלה מחוצה לארץ ליקרב קאמר אבל מיקדש קדיש אפי' בחוצה לארץ: דיקא נמי · דקרא ליקרב קאמר דכתיב והבאתם ומהקרבה הוא דמעטיה אבל מקדושה לא: לנאכל במומו · ולא כשהוא תם: אי הכי אפי' האידנא נמי · בזמן הזה יהא נוהג: גזירה משום יתום · שלא יכניסו לדיר להתעשר ולאו בר עשורי הוא כדתנן במתניתין: מעיקרא נמי · בפני הבית נמי לא משום יתום: אפשר בהכרזה · דמכרזי דיתום לאו בר עשורי: משום תקלה · דשמא לא יכול להמתין עד שיומם ויאכלנו תם · ובזמן בהמ"ק ליכא למיחש לתקלה דהא מצי מקריב (לאימוריו) [לגבוה] בשעה שירצה ומצי למיכליה: אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה · הכל הני הוו לבדק הבית ואי אפשר למיצנעינהו עד שיבנה הבית ואתי בהו לידי תקלה הלכך [אם הקדיש] בהמה תעקר כו': אי הכי · כיון דמעשר בזמן הזה לא קדיש דחיישינן לתקלה בכור נמי ניחוש לתקלה ולא ליקדש: הכי קא אמרינן לקנינהו לאודניהו לעובד כוכבים עד שהן במעי אימן דהוה ליה שותפות עובד כוכבים ולא ליקדש כי היכי דלא ליתי לידי תקלה: לא משום הכי קדיש בכור האידנא

דאפשר